

Krzysztof Borowski

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Instytut Bankowości i Ubezpieczeń Gospodarczych
k.borowski@upcpoczta.pl

RYNEK DZIEŁ SZTUKI W LATACH 2012-2013 JAKO ALTERNATYWA INNYCH FORM INWESTOWANIA

Streszczenie: Kryzys finansowy zapoczątkowany w 2007 r. oraz poszukiwanie przez inwestorów możliwości inwestowania na rynkach światowych w aktywa mniej ryzykowne, przyczynił się m.in. do gwałtownego rozwoju rynku sztuki. Rynek sztuki jest aktualnie najważniejszym systemem tzw. inwestycji alternatywnych po rynkach: walutowym, akcji, obligacji i towarów, wyprzedzając rynek win i whisky inwestycyjnej. W artykule zaprezentowane zostały tendencje widoczne na rynku sztuki globalnej i polskiej w latach 2012–2013, kiedy to doszło m.in. do ustanowienia w trakcie aukcji nowych rekordów cenowych. W artykule ukazane zostały również ceny najdroższych dzieł sztuki na świecie i w Polsce w analizowanym okresie.

Słowa kluczowe: rynek sztuki, *art banking*, inwestycje alternatywne, rekordy cenowe na rynku sztuki.

Wprowadzenie

Inwestycje na rynku sztuki wchodzą w skład bardziej złożonego pojęcia, jakim są inwestycje alternatywne. Jedną z nich są właśnie inwestycje na rynku sztuki, które reprezentują największy segment inwestycji alternatywnych. Na kolejnych miejscach pod względem zainwestowanych kwot można wymienić: rynek win inwestycyjnych, diamentów, autografów i pamiątek po znanych osobistościach (*memorabilia*)¹. Dywersyfikacja portfela inwestycyjnego z uwzględnieniem aktywów alternatywnych prowadzi do stworzenia portfela inwestycyj-

---

¹ Na potrzeby artykułu przyjmijmy, że inwestycje na rynku towarów (*commodities*, obejmujących metale, rynek energii, produktów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego) zaliczymy do inwestycji klasycznych.

nego o wyższej oczekiwanej stopie zwrotu i takim samym ryzyku, jak portfel inwestycyjny niezawierający aktywów alternatywnych. Ta własność inwestycji alternatywnych jest jednym z powodów poszerzenia oferty inwestycyjnej działów *private banking* czy też *wealth management* większości banków inwestycyjnych o produkty zaliczane do inwestycji alternatywnych.

Celem artykułu jest analiza tendencji dominujących na polskim i międzynarodowym rynku sztuki w latach 2012-2013, jako segmentu inwestycji alternatywnych, ze szczególnym uwzględnieniem wzrostu znaczenia polskiej sztuki w 2013 r. na światowym rynku sztuki. Analiza koncentruje się głównie na finansowych aspektach inwestycji, a problem badawczy został w tym przypadku ujęty retrospektywnie.

W artykule sformułowane zostały następujące hipotezy badawcze:

- w latach 2011-2013 widoczny jest wzrost wolumenu obrotów dziełami sztuki w czasie przeprowadzanych aukcji, zarówno na rynku międzynarodowym, jak i krajowym,
- w 2013 r., w stosunku do 2012 r., miał miejsce wzrost zainteresowania pracami polskich artystów zarówno na krajowym, jak i międzynarodowym rynku sztuki

Artykuł napisany został głównie o oparciu o badania własne, a także na podstawie stworzonej przez autora bazy danych o cenach dzieł sztuki wylicytowanych na krajowych i wybranych zagranicznych aukcjach odpowiednio od 1991 r. i 1999 r. Dane zaczerpnięte z literatury dotyczą głównie światowego rynku sztuki.

1. Elementy charakterystyczne rynku dzieł sztuki

Rynek sztuki charakteryzuje się wieloma cechami, wyraźnie oddzielającymi go od rynku akcji czy obligacji. Do podstawowych wyróżników na tle tradycyjnych składników portfela aktywów należą [Borowski, 2013, s. 23-31]:

- **niska płynność** – wiele spośród dzieł sztuki charakteryzuje ograniczona płynność. Miejscem obrotu tymi dziełami są głównie aukcje i licytacje organizowane przez takie domy aukcyjne jak Christies, Sotheby's, a w Polsce przez Rempex czy Polswiss Art. W wielu przypadkach nie dochodzi do zawarcia transakcji – cena wywoławcza jest zbyt wysoka. Kiedy indziej zawierane są transakcje pomiędzy dwoma stronami w drodze umów cywilno-prawnych. Wycena dzieł sztuki w ogromnej liczbie przypadków odbywa się sporadycznie, w trakcie trwania aukcji lub też licytacji, a nie codziennie lub wiele razy w ciągu dnia, jak to ma miejsce na rynkach finansowych,

-
- **trudność określenia wartości rynkowej inwestycji** – czasami, kiedy konieczne staje się określenie ceny, należy dokonać jej oszacowania. Jeśli w trakcie aukcji lub licytacji, cena przedmiotu nie osiągnęła nawet wartości wywoławczej, nadal nie jest znana rynkowa wartość przedmiotu,
  - **dłuższy horyzont inwestycyjny** – inwestycje na tym rynku charakteryzują się długim horyzontem inwestycyjnym – w przypadku wielu klas inwestycji alternatywnych, często wieloletnim (przyjmuje się, że na rynku obrazów minimalny horyzont inwestycyjny wynosi ok. 5 lat),
  - **nieregularność przepływów pieniężnych generowanych przez dzieła sztuki** – z uwagi na fakt, iż jest to mało płynny rynek, również przychody finansowe z tytułu sprzedaży tych aktywów nie mogą być z góry zaplanowane,
  - **rynek wymagający dużej wiedzy** – ta cecha jest doskonale widoczna na rynku kolekcjonerskim (zwłaszcza na rynku pasji); kolekcjonerzy muszą opanować ogromny zasób wiedzy w wąskiej dziedzinie, zanim staną się w niej ekspertami,
  - **ograniczenia w dostępie do informacji** – pewna grupa inwestorów zawsze będzie znajdowała się w pozycji uprzywilejowanej w stosunku do innych (asymetria informacji). Fakt ten jest główną przyczyną występowania nieefektywności rynków inwestycji alternatywnych (a zwłaszcza kolekcjonerskiego). Jednakże w ostatnich latach obserwuje się coraz szerszy dostęp do informacji, głównie za sprawą Internetu,
  - **występowanie inwestorów niemaksymalizujących zysku** – są to inwestorzy gotowi zapłacić wysoką cenę, aby tylko wejść w posiadanie upragnionego przedmiotu – np. zapaleni kolekcjonerzy, muzea, a także banki. Ci pierwsi są gotowi wywindować notowania do niebotycznych poziomów, aby nabyć obiekt swoich pożądań, na który czekali wiele lat, zanim pojawił się na aukcji. Muzea posiadają dużą siłę nabywczą – często inwestorzy prywatni nie mogą konkurować z nimi w trakcie licytacji. Banki dokonują zakupu dzieł sztuki głównie w celach inwestycyjnych – ich kolekcje liczą w wielu przypadkach ponad kilkadziesiąt tysięcy obiektów – por. tabela 1. Oprócz ww. grup inwestorów należy wspomnieć jeszcze o korporacjach nabywających dzieła sztuki celem wystroju wnętrz. W ostatnich latach na rynku inwestycji alternatywnych działa coraz więcej wyspecjalizowanych funduszy inwestycyjnych, którzy gromadząc środki od wielu inwestorów, starają się skutecznie rywalizować w trakcie licytacji z nabywcami indywidualnymi i muzeami,

Tabela 1. Dziesięć najbardziej aktywnych banków na rynku sztuki w 2012 r.

Lp.	Nazwa banku	Lokalizacja	Działalność	Wielkość kolekcji dzieł	Data utworzenia banku	Rozpoczęcie działalności banku na rynku sztuki
1	Deutsche Bank	Frankfurt	kolekcjonowanie, doradztwo, usługi finansowe	60 000	1870	1979
2	UniCredit	Mediolan	kolekcjonowanie, program kredytów	60 000	1473	b.d.
3	UBS [1]	Zurych	doradztwo, kolekcjonowanie	35 000	1998	1970
4	JP Morgan Chase & Co.	Nowy Jork	kolekcjonowanie, usługi finansowe	30 000	1799	1959
5	Bank of America	Charlotte	kolekcjonowanie, konserwacja, program kredytów, usługi finansowe	b.d.	1923	2008
6	ABN Amro Bank N.V. [2]	Holandia	doradztwo, kolekcjonowanie, usługi finansowe	10 000	2010	1977
7	Credit Suisse	Zurych	kolekcjonowanie, program kredytów	5000	1856	1975
8	BNL BNP Paribas Group	Rzym	kolekcjonowanie, program kredytów, konserwacja	5000	1967	b.d.
9	Citi Art Advisory	Nowy Jork	doradztwo, usługi finansowe	Nie posiada	1812	1979
10	Emigrant Bank Fine Art Finance	Nowy Jork	doradztwo, usługi finansowe	Nie posiada	1850	b.d.

[1] Powstały w wyniku fuzji CBG i SBV.

[2] Powstały w wyniku fuzji ABN AMRO i Fortis Banku

Źródło: Raport Deloitte: Rynek sztuki, sztuka rynku [2013].

- **występowanie mód** – w określonych interwałach czasowych większym zainteresowaniem cieszą się pewne klasy lub podklasy aktywów. Po 2010 r. popyt inwestorów koncentruje się na sztuce nowoczesnej z lat 60. XX w.,
- **problem z przechowywaniem** – w przypadku inwestycji na rynku kolekcjonerskim problemem staje się przechowywanie dużych, prywatnych kolekcji w domach kolekcjonerów. Wiąże się to z wysokimi kosztami ubezpieczenia, zapewnienia odpowiednich warunków przechowywania (np. w przypadku obrazów – odpowiednia temperatura, wilgotność powietrza),
- **przedmiot podziwu** – w przypadku dzieł sztuki warto pamiętać, że inwestycje są pieczołowicie przechowywane przez inwestorów, konserwowane i oczywiście podziwiane.

2. Rola dzieł sztuki w dywersyfikacji portfela inwestycyjnego

Wspólną cechą rynku dzieł sztuki jest relatywnie mała zależność cen aktywów tej grupy od sytuacji na rynkach finansowych. Ceny na rynku dzieł sztuki często nie podążają za trendami obserwowanymi na rynku, a inwestycje na tym rynku stają się coraz bardziej popularne w przypadku dekonjunktury giełdowej. Ceny dzieł sztuki prezentują inne charakterystyki cenowe niż tradycyjne klasy aktywów i przynoszą stopy zwrotu słabo skorelowane ze stopami zwrotu tradycyjnych aktywów – akcji i papierów wartościowych o stałej stopie procentowej. Właściwie dobrane dzieła sztuki mogą doprowadzić do wzrostu całkowitej stopy zwrotu z portfela inwestycyjnego i to bez ponoszenia dodatkowego ryzyka. Innymi słowy dodanie dzieł sztuki do portfela inwestycji klasycznych prowadzi do przesunięcia linii portfela efektywnego na mapie dochód/ryzyko. Warto też zauważyć, że w przypadku dzieł sztuki, podobnie jak na rynku akcji, kolekcjonerzy powinni dążyć do dywersyfikacji posiadanego portfela dzieł sztuki. Z ekonomicznego punktu widzenia mniej ryzykownym jest posiadanie kilku obrazów o niższej cenie niż jednego bardzo drogiego obrazu – dodatkowym czynnikiem utrudniającym dokonanie dezinvestycji jest w tym przypadku płynność. Zdecydowanie łatwiej jest sprzedać kilka mniej cennych dzieł sztuki niż jeden o wysokiej cenie.

Ciekawym rozwiązaniem jest proponowanie inwestorom korzystającym z usług *private banking* podziału portfela inwestycyjnego na dwie części: główną i poboczne (satelickie). W części głównej portfela umieszczane są przede wszystkim akcje i obligacje, a w części satelickiej – aktywa alternatywne (w tym portfel dzieł sztuki). W procesie budowy portfela inwestycyjnego przyjmuje się, że aktywa alternatywne stanowią od 10 do 20% jego wartości.

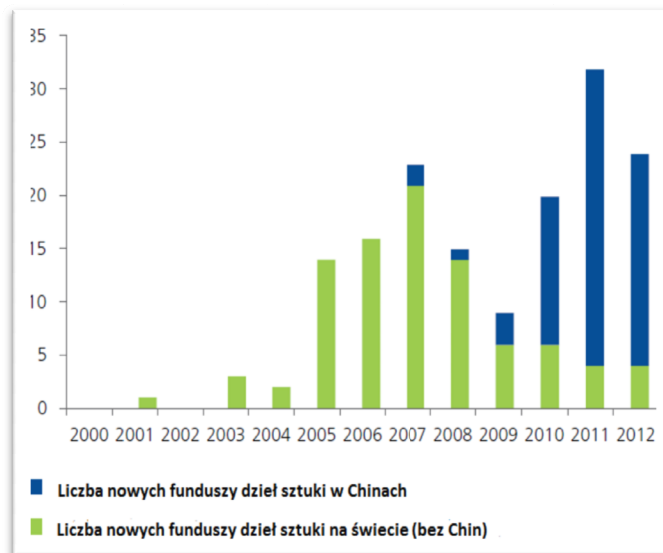
Szczegółowa analiza wpływu dywersyfikacji portfela inwestycyjnego o aktywa zaliczane do inwestycji alternatywnych, zaprezentowana została m.in. przez Borowskiego [2013, s. 33-44], Cumminga i in. [2013, s. 19-36] oraz McAndrew i Campbella [2010, s. 87-116].

3. Inwestycje na rynku dzieł sztuki (*art investing*)

Głównymi przyczynami wzrostu zainteresowania dziełami sztuki na przestrzeni ostatnich kilku lat były następujące czynniki [Davis, 2009]:

- kryzys finansowy na rynku *sub prime*, który rozpoczął się w 2007 r. Warto podkreślić, że w czasie załamań cen na rynku akcji, rośnie zainteresowanie inwestycjami alternatywnymi. Tę zależność zaobserwowano już w czasie wcześniejszych kryzysów na rynkach papierów wartościowych,

- działalność promocyjna i edukacyjna podmiotów operujących na rynku dzieł sztuki – wzrost zamożności i świadomości społeczeństwa doprowadził do wzmożonego zainteresowania rynkiem dzieł sztuki. Generalnie obowiązuje zasada, że wraz z wiekiem, wzrostem poziomu zamożności oraz poziomu wykształcenia inwestora, rośnie jego zainteresowanie rynkiem inwestycji alternatywnych, w tym dzieł sztuki,
- coraz powszechniejszy dostęp do narzędzi inwestycyjnych, w tym także do rynku dzieł sztuki. Na świecie oraz w Polsce powstaje coraz więcej liczących się galerii, rozwija się prasa specjalistyczna. Galerie i domy aukcyjne przeprowadzają aukcje również w Internecie, wcześniej rozsyłając zainteresowanym katalogi w formie elektronicznej,
- zwolnienie z podatku dochodowego przy sprzedaży dzieła – w przypadku sprzedaży dzieła ono po upływie 6 miesięcy od daty zakupu, w Polsce klienci są zwolnieni od zapłaty podatku dochodowego. Na świecie stosuje się różne rozwiązania prawne opodatkowania zysków z inwestycji na rynku dzieł sztuki,
- rozwój rynku funduszy inwestycyjnych operujących na rynku dzieł sztuki. Liczba funduszy tego typu nie jest dokładnie znana – ilość nowych funduszy inwestycyjnych operujących na rynku dzieł sztuki (na świecie i w Chinach) została pokazana na rysunku 1. W Polsce działa już pierwszy fundusz zamknięty obracający dziełami sztuki – Abbey House. Jego akcje notowane są na NewConnect. Fundusz specjalizuje się w dziełach polskich artystów i malarzy,

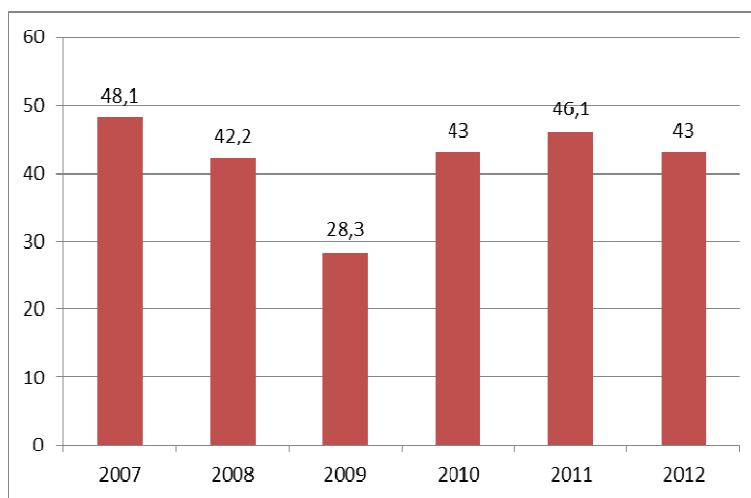
Rys. 1. Światowy rynek funduszy dzieł sztuki – liczba nowych funduszy inwestycyjnych
Źródło: Raport Deloitte [2013].

- wzrost obrotów na rynku dzieł sztuki – widoczna jest tendencja do wzrostu wolumenu i wartości sprzedanych dzieł od 2008 r. Jednakże spojrzenie na liczbę sprzedanych dzieł w kontekście transakcji giełdowych nie jest już tak optymistyczne. W 2012 r. w trakcie aukcji na świecie sprzedanych zostało ok. 1,8 mln dzieł sztuki, podczas gdy w czasie jednej sesji na giełdzie w Londynie zawieranych jest ok. 1,5 mln transakcji [Gerlis, 2014, s. 9],
- wprowadzenie usług *art bankingu* do *private bankingu* i *wealth management*. Coraz więcej banków oferuje dla zamożnych klientów usługi inwestowania na rynku dzieł sztuki. W tym celu bank korzysta z pomocy rzeczoznawców, którzy albo razem z klientem, albo w jego imieniu dokonują zakupu określonych przedmiotów w trakcie licytacji. W porozumieniu z klientem bank tworzy portfel inwestycyjny dzieł sztuki. Portfel ten ma realizować określony cel inwestycyjny.

4. Tendencje i trendy na światowym i polskim rynku sztuki w 2012 r.

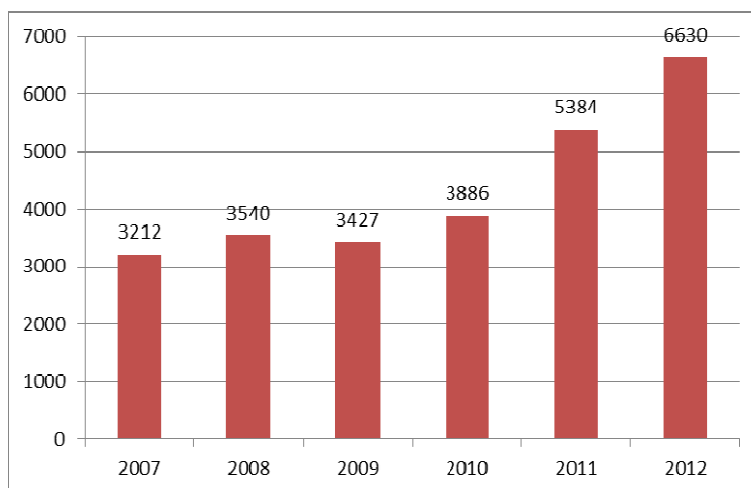
Wartość obrotów na globalnym rynku sztuki w 2012 r. wyniosła ok. 43 mld euro, co stanowiło o 3,1 mld mniej niż w 2011 r. (gdy wynosiła 46,1 mld euro), a porównywalnie do wartości obrotów w 2010 r. (43 mld euro). W przypadku rynku światowego wolumen obrotów na rynku sztuki szacowany jest na ok. 0,02% globalnego wolumenu obrotu na rynku akcji.

W 2012 r. liczba wylicytowanych obiektów na polskim rynku sztuki wyniosła 6630, co stanowiło wzrost o 23,14% w stosunku do roku 2011, kiedy zostały wylicytowane 5384 obiekty – por. rys. 3. Duży skok liczby wylicytowanych obiektów miał miejsce w 2011 r. – rok wcześniej, tj. w 2010 r., na aukcjach sprzedanych zostało 3886 prac, a liczba tych zmieniających właścicieli w trakcie licytacji w latach 2007-2009 była równa odpowiednio: 3212, 3540 i 3427.

Rys. 2. Wartość światowego rynku sztuki w latach 2007-2012 w mld euro

Źródło: Raport Deloitte [2013].

Rys. 3. Liczba wylicytowanych obiektów na polskim rynku dzieł sztuki w latach 2007-2012

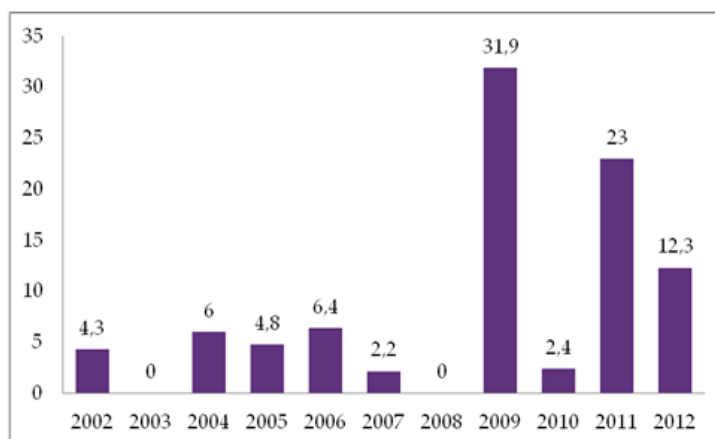
Źródło: Raport Deloitte [2013].

W 2012 r. wartość obrotów na polskim rynku sztuki kształtowała się na poziomie 300-350 mln zł. Na polskim rynku aukcyjnym stawka obrotów dziełami sztuki w 2012 r. była równa 60,8 mln zł, co oznacza wzrost o 25,60% w stosunku do roku wcześniejszego, kiedy to obroty ukształtowały się na poziomie 48,4 mln zł². War-

² W 2012 r. łącznie odbyły 122 aukcje, podczas gdy w 2011 r. takich aukcji było 125.

tość prac polskich artystów na światowych rynkach aukcyjnych była najwyższa w 2009 r., kiedy to wyniosła 31 mln USD. W roku 2012 ukształtowała się ona na poziomie 12,3 mln USD, tj. o blisko 50% mniejszym niż w 2011 r., kiedy to osiągnęła poziom 23 mln USD – por. rys. 4.

Rys. 4. Wartość prac polskich artystów na światowych rynkach aukcyjnych w mln USD

Źródło: Skate's [2013].

Najwyższą cenę w trakcie aukcji zorganizowanych w 2012 r. osiągnęła praca Edwarda Muncha *The Scream* wylicytowana w maju tego roku w nowojorskim Sotheby's za 119,9 mln USD, wyprzedzając tym samym dwa obrazy olejne Marka Rothko *Orange, Red, Yellow* i *No. 1 (Royal Red and Blue)*. Ten pierwszy został sprzedany w maju w Nowym Jorku przez dom aukcyjny Christie's za 86,9 mln USD, a drugi również w Nowym Jorku, lecz przez Sotheby's w listopadzie za 72,1 mln USD – por. tabela 2.

Tabela 2. Ceny najdroższych prac na świecie na aukcjach w 2012 r.

Lp.	Autor	Tytuł (w wersji angielskiej)	Aukcja	Miesiąc	Cena w mln USD
1	2	3	4	5	6
1.	Edward Munch	<i>The Scream</i> , pastel, 1895	Sotheby's, Nowy Jork	Maj	119,9
2.	Mark Rothko	<i>Orange, Red, Yellow</i> , olej, 1961	Christie's, Nowy Jork	Maj	86,9
3.	Mark Rothko	<i>No. 1 (Royal Red and Blue)</i> , olej, 1954	Sotheby's, Nowy Jork	Listopad	72,1
4.	Rafaël (Raffaello Santi)	<i>Head of a Young Apostle</i> , rysunek, 1519-1520	Sotheby's, Londyn	Grudzień	47,9

cd. tabeli 2

1	2	3	4	5	6
5.	Li Keran	<i>Mountains in Red</i> , akwarela, 1964	Ply International, Pekin	Czerwiec	46
6.	Roy Lichtenstein	<i>Sleeping Girl</i> , olej, 1964	Sotheby's, Nowy Jork	Maj	44,9
7.	Francis Bacon	<i>Figure Writing Reflected in Mirror</i> , olej, 1976	Sotheby's, Nowy Jork	Maj	44,9
8.	Claude Monet	<i>Nymphéas</i> , olej, 1905	Christie's, Nowy Jork	Listopad	43,8
9.	Andy Warhol	<i>Statue of Liberty</i> , sitodruk	Christie's, Nowy Jork	Listopad	43,77
10.	Pablo Picasso	<i>Nature morte aux tulipes</i> , olej, 1932	Sotheby's, Nowy Jork	Listopad	41,5

Źródło: opracowanie własne.

Na polskim rynku sztuki najdrożej sprzedanym w 2012 r. był *Portret rodziny Sternbachów* autorstwa Stanisława Wyspiańskiego, który w marcu w Domu Aukcyjnym Agra-Art uzyskał cenę 1 850 tys. zł³. Na tej samej aukcji za kwotę 760 tys. zł sprzedany został obraz olejny Eugeniusza Zaka pt. *Autoportret*⁴. Z kolei w grudniu, również w Domu Aukcyjnym Agra-Art, olej zatytułowany *Ucieczka*, autorstwa Józefa Brandta, sprzedany został za 510 tys. zł – por. tabela 3.

Tabela 3. Rekordy cenowe na polskim rynku sztuki w 2012 r.

Lp.	Autor	Tytuł, podstawowe dane o obrazie, data powstania	Cena w tys. zł	Organizator aukcji	Data aukcji
1.	Stanisław Wyspiański	<i>Portret rodziny Sternbachów</i> , pastel, 1904.	1 850	Agra-Art	18.03.2012
2.	Eugeniusz Zak	<i>Autoportret</i> , olej, płótno, 1916.	760	Agra-Art	18.03.2012
3.	Józef Brandt	<i>Ucieczka</i> , olej, płótno, 1890	510	Agra-Art	09.12.2012
4.	Eugeniusz Zak	<i>Marzyciel</i> , olej, płótno, 1925	400	Polswiss Art	28.02.2012
5.	Jan Stanisławski	<i>Ogród zaczarowany</i> , olej, płótno, 1895-1900	400	Agra-Art	02.06.2012
6.	Józef Brandt	<i>Niebezpieczna przeprawa</i> , ok. 1900	320	Polswiss Art	11.10.2012
7.	Wilhelm Kotarbiński	<i>W ciszy wieczornej Zadumana</i> , olej, płótno, 1900	280	Agra-Art	18.03.2012
8.	Mela Muter	<i>Kobieta z psem</i> , olej, płótno, 1912	275	Polswiss Art	26.06.2012
9.	Henryk Siemiradzki	<i>U źródła</i> , olej, płótno	275	Agra-Art	02.06.2012
10.	Edward Okuń	<i>Musica Sacra</i> , olej, płótno, 1915	270	Agra-Art	02.06.2012
11.	Wojciech Fangor	<i>SUI</i> , olej, płótno, 1971	265	Polswiss Art	11.10.2012
12.	Henryk Hayden	<i>Rybak</i> , olej, płótno, 1911	260	Warszawa	15.03.2012
13.	Leon Wyczółkowski	<i>Alina</i> , olej, płótno, ok. 1879-1881	250	Rempex	21.03.2012
14.	Jacek Malczewski	<i>W pracowni malarza</i> , olej, tektura, 1919	250	Agra-Art	18.03.2012

Źródło: opracowanie własne.

³ W rzeczywistości są to trzy prace, które na aukcji w Agra-Art zostały wystawione jako jedna oferta. Wcześniej w 2000 r. *Rozbitek* Henryka Siemiradzkiego osiągnął wyższą cenę – 2,13 mln zł.

⁴ Na podstawie strony internetowej: <http://manager.nf.pl/na-rynku-sztuki-padaly-rekordy-i-rosly-obroty,44529,9> (17.09.2014)

W 2012 r. widoczny był wzrost zainteresowania pracami Jana Stanisławskiego, którego obraz *Zaczarowany ogród* został wylicytowany za 400 tys. zł. Z danych przeprowadzonych przez Desę Unicum wynika, że w ciągu ostatnich dwóch lat średnia cena prac Jerzego Nowosielskiego wzrosła na aukcjach o 148% – z 11,7 tys. zł w 2010 r. do 28,9 tys. zł w 2012⁵. Najdrożej sprzedanym obrazem tego artysty była *Dziewczyna na tle miasta* – obraz ten osiągnął cenę 264,5 tys. zł. Należy zauważyć, że w 2010 r. olej z 1976 r., zatytułowany *Porwanie Europy* sprzedano za 295 tys. zł. Wartość wszystkich sprzedanych prac tego autora w 2010 r. wynosiła 1 085,7 tys. zł, rok później – 1 034,2 tys. zł, a w 2012 r. – 1 542,2 tys. zł.

W 2012 r. nowością na rynku dzieł sztuki były aukcje wyprzedazowe – na pierwszej takiej aukcji w Polsce oferowane były dzieła sztuki i wyposażenie prywatnej rezydencji biznesmena Andrzeja Czarneckiego. Uzyskana ze sprzedaży obiektów kwota wyniosła 700 tys. zł.

5. Tendencje i trendy na światowym i polskim rynku sztuki w 2013 r.

Na polskim rynku sztuki pierwsze trzy kwartały 2013 r. upłynęły w bardzo podobnej atmosferze do tej, jaka panowała w 2012 r., chociaż rynek sztuki zaskoczyła informacja, że w dniu 19.02.2013 obraz pt. *1965/1-∞, DETAIL 143,362-185,085* Romana Opalki został wylicytowany za 612 tys. funtów w londyńskim oddziale Sotheby's, ustanawiając tym samym nowy rekord dla polskiej sztuki współczesnej. W marcu 2013 r. doszło do sprzedaży obrazu Jerzego Nowosielskiego *Dziewczyny na statku* za 360 tys. zł (cena wywoławcza 280 tys. zł) – średnioroczna stopa zwrotu w ciągu 17 lat od ostatniej sprzedaży tego obrazu w 1996 r. za 45 tys. zł, wyniosła 13%⁶. Wcześniej najdrożej sprzedanym obrazem Nowosielskiego było *Porwanie Europy* z 1976 r., za który w 2010 r. zapłacono 295 tys. zł, tj. o 20 tys. więcej niż wynosiła cena katalogowa. W tym samym miesiącu obraz Nowosielskiego *Pierwszy śnieg* z 1964 r., z charakterystycznym motywem wnętrza i widokami przez okna, uzyskał cenę 230 tys. zł (wywoławcza 160 tys. zł), a *Akt z lustrem* z 1987 r. – 207 tys. zł (wywoławcza 90 tys. zł). Wszystkie trzy prace znajdują się wśród 10 najdrożej sprzedanych w 2013 r. W trakcie aukcji, na której wylicytowano *Dziewczyny na statku*, kolekcjonerzy nabyli też 21 z 22 oferowanych obrazów tego artysty za łączną kwotę 1,5 mln zł. W marcu 2013 r. miała miejsce sprzedaż obrazu Jana Matejki, stworzonego

⁵ Na podstawie strony internetowej: www.desa.pl/pl/kalendarium.html (14.10.2014).

⁶ W 1996 r. transakcja ta została odnotowana w *Księdze rekordów Guinnessa* jako najwyższa cena zapłacona za dzieło żyjącego malarza polskiego.

w 1881 r., pt. *Nocne przygody Jana Olbrachta z Kallimachem*, który osiągnął cenę równą 1 mln zł.

Największym wydarzeniem roku 2013 była sprzedaż w trakcie listopadowej aukcji w londyńskim Sotheby's *Rozbitka* autorstwa Henryka Siemiradzkiego, kiedy to cena płótna uzyskała pułap 1 mln 082 tys. funtów. Dodajmy, że wcześniej, w 2000 r., ten sam obraz pobił polski rekord aukcyjny, uzyskując w Domu Aukcyjnym Polswiss Art cenę 2 mln 13 tys. zł. Po kolejnej zmianie dysponenta (w 2002 r.) płótno zostało wypożyczone na dwa lata do ekspozycji stałej w Muzeum Narodowym w Warszawie. Z kolei w 2004 r. obraz został sprzedany instytucji finansowej, aby następnie trafić w prywatne ręce⁷. Dzieło to, powstałe w 1878 r., charakteryzuje się szczególnie dobrą proveniencją – dodajmy, że w tym samym roku było ono prezentowane na Wystawie Uniwersalnej w Paryżu.

Kolejne rekordy cenowe na polskim rynku sztuki miały miejsce w grudniu 2013 r. Wtedy właśnie obraz Jacka Malczewskiego *Polski Hektor*, namalowany w 1913 r., uzyskał cenę 2,6 mln zł, przy cenie wywoławczej 1,5 mln zł. W ten sposób, po 13 latach supremacji *Rozbitka* H. Siemiradzkiego, doszło do ustanowienia krajowego rekordu cenowego – por. tabela 4. Wiele użytych w obrazie Malczewskiego symboli stanowi zapowiedź rychłego odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r. Obraz, uznawany za jedno z najważniejszych dzieł Malczewskiego, wcześniej znajdował się w depozytach Muzeum Narodowego w Warszawie i Poznaniu [Żelazna, 2014b, s. 14-15]. W trakcie tej samej grudniowej aukcji sprzedano obrazy: *Świt* Józefa Chełmońskiego z 1903 r. – osiągając cenę 810 tys. zł, oraz jedno ze słynnych kół z 1970 r. Wojciecha Fangora, pt. *M 53*, wylicytowano za 400 tys. zł (przy cenie wywoławczej 350 tys. zł).

Na kolejnej, grudniowej aukcji organizowanej tym razem przez Desę Unicum, obraz *Chinka* Bolesława Cybisa zmienił właściciela za cenę 380 tys. zł, stając się tym samym najdroższym sprzedanym obrazem tego artysty.

Rok 2013 okazał się wyjątkowo udany dla posiadaczy obrazów autorstwa Jacka Malczewskiego i Wojciecha Fangora. W październiku dzieło tego pierwszego *Autoportret z kwiatem ostu* uzyskał w Agra-Art cenę 920 tys. zł. W marcu 2013 r. obraz tego drugiego artysty zatytułowany *M 71* z 1970 r. osiągnął cenę 300 tys. zł, poprzedzając następne sukcesy z końca ubiegłego roku, a w grudniu praca *M 8* uzyskała cenę 440 tys. zł (cena z opłatą aukcyjną wyniosła 506 tys. zł, a cena wywoławcza była równa 180 tys. zł). Tym samym ustanowiony został światowy rekord cenowy tego autora, a także rekord najdrożej sprzedanego dzieła.

⁷ Na podstawie strony internetowej: http://wyborcza.pl/1,75248,15035897,_Rozbitek__Siemiradzkiego_sprzedany___To_wielka_strata.html#ixzz2rb1tlJq7 (25.07.2014)

ła artysty na aukcji w Polsce. Można oczekiwać, że transakcja ta trafi do *Księgi rekordów Guinnessa*, podobnie jak miało to miejsce z *Dziewczynami na statku* Nowosielskiego w 1996 r. Obraz *M 8*, namalowany w 1969 r., stanowi jeden z najbardziej reprezentatywnych przykładów twórczości artysty, ukazując wibrujące żółte koło namalowane w klimacie tzw. op-artu⁸. Dodajmy, że prace Wojciecha Fangora należą aktualnie do jednych z najlepiej sprzedających się zarówno na rynku krajowym, jak i zagranicznym. Prawdziwe zainteresowanie kolekcjonerów pracami tego artysty rozpoczęło ok. 2000 r., co było wywołane globalnym wzrostem popularności sztuki współczesnej. 17 marca 2013 r. w ramach zorganizowanej przez Sotheby's aukcji, dzieła Wojciecha Fangora zostały sprzedane za łączną sumę 160 tys. USD. Cena osiągnięta w trakcie licytacji nie pobiła jednak rekordu życiowego artysty, jaki został ustanowiony w 2008 r.

Do rankingu najdrożej sprzedanych dzieł polskich artystów w kraju weszła też *Postać* autorstwa Magdaleny Abakanowicz oraz *Obszar 183* Ryszarda Wiśniarskiego z 1974 r. Ten ostatni został kupiony za 180 tys. zł⁹, tym samym prześcigając prace Leona Tarasewicza, Stefana Gierowskiego, Jana Tarasina i Henryka Stażewskiego – por. tabela 5.

Koniec roku 2013 charakteryzował się też kilkoma świetnymi wynikami w trakcie Aukcji Sztuki Współczesnej w Desa Unicum, kiedy to łączna sprzedaż na poziomie 3,7 mln zł ustanowiła kolejny rekord obrotów na tego typu aukcjach w Polsce¹⁰.

Tabela 4. Najwyższe ceny aukcyjne dzieł sztuki na aukcjach w Polsce w 2013 r.

Lp.	Artysta	Tytuł dzieła (data powstania)	Cena wywoławcza w tys. zł	Cena w tys. zł	Miejsce i data sprzedaży
1	2	3	4	5	6
1.	Jacek Malczewski	<i>Polski Hektor</i> (1913)	1 500	2 666	Polswiss Art (04.12.2013)
2.	Jan Matejko	<i>Nowe przygody Jana Olbrachta z Kallimachem</i> (1881)	500	1 000	Agra Art (17.03.2013)
3.	Jacek Malczewski	<i>Autoportret z kwiatem ostu</i> (1911)	450	920	Agra Art (17.03.2013)
4.	Józef Chełmoński	<i>Świt – Królestwo Ptaków</i> (1911)	850	810	Polswiss Art (04.12.2013)

⁸ Obraz należał do Kennetha Battelle'a, fryzjera takich gwiazd jak Audrey Hepburn czy Marilyn Monroe, i został przez niego nabyty od Galerii Chalette, z którą W. Fangor współpracował po osiedleniu się w USA w 1966 r.

⁹ W 2005 r. w trakcie aukcji obraz ten nie osiągnął ceny wywoławczej na poziomie 55 tys. zł.

¹⁰ Na podstawie strony internetowej: <http://gielda-inwestora.pl/inwestycje-w-sztuce/> (10.10.2014).

cd. tabeli 4

1	2	3	4	5	6
5.	Wojciech Gerson	<i>Bez ziemi. Pomorzenie wyparci przez Niemców.</i> (1988)	800	700*	Rempex (28.08.2013)
6.	Eugeniusz Zak	<i>Chłopiec w spiczastym kapeluszu</i> (1925)	500	650	Polswiss Art (08.10.2013)
7.	Wojciech Fangor	<i>M 8</i> (1969)	180	440	Desa Unicum (12.12.2013)
8.	Wojciech Fangor	<i>M 53</i> (1970)	350	400	Polswiss Art (04.12.2013)
9.	Jerzy Nowosielski	<i>Dziewczyny na statku</i> (1981)	280	360	Desa Unicum (07.03.2013)
10.	Roman Kramsztyk	<i>Akt z wachlarzem</i> (ok. 1930)	360	360	Polswiss Art (18.06.2013)

*Sprzedaż warunkowa

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5. TOP 10 polskich artystów współczesnych w 2013 r.

Lp.	Artysta	Tytuł sprzedanego dzieła (data powstania)	Data	Cena w tys. zł
1.	Wojciech Fangor	<i>M53</i> (1970)	04.12.2013	400
2.	Jerzy Nowosielski	<i>Dziewczyny na statku</i> (1981)	07.03.2013	360
3.	Tadeusz Kantor	<i>Szary parasol</i> (1972)	04.12.2013	290
4.	Magdalena Abakanowicz	<i>Postać</i> (2008)	07.11.2013	250
5.	Ryszard Winiarski	<i>Obszar 183</i> (1974)	23.05.2013	180
6.	Leon Tarasewicz	<i>Dyptyk bez tytułu</i> (1985)	08.10.2013	165
7.	Stefan Gierowski	<i>DCXXXVIII</i> (1991)	12.03.2013	160
8.	Tadeusz Brzozowski	<i>Impreatryca</i> (1972)	13.10.2013	152
9.	Henryk Stażewski	<i>Geometryczna analiza obrazów George'a de la Toura</i> (1970-1975)	26.09.2013	115
10.	Jan Tarasin	<i>Przedmioty III</i> (1965)	25.05.2013	110

Źródło: <http://artinfo.pl> (25.01.2014).

W 2013 r. odbyło się znacznie więcej aukcji niż w roku wcześniejszym, przez co zwiększył się także procent sprzedaży w stosunku do analogicznych, ubiegłorocznych okresów. Niestety wolumen obrotów w ujęciu kwotowym był niższy niż w rekordowym 2012 r., który był najlepszym (po 2008 r.) dotychczas rokiem aukcyjnym. W 2008 r. obroty na polskim rynku sztuki wyniosły 59 mln zł, aby w 2009 i 2010 r. ukształtować się na poziomie odpowiednio: 45 i 36 mln zł.

W 2011 r. widoczna była już tendencja wzrostowa: w 2011 i 2012 r. wolumen obrotów był równy odpowiednio 48 i 60,5 mln zł, natomiast w 2013 r. wyniósł 55 mln zł [Otto i Tomaszewicz, 2014, s. A15]. Wynika z tego, że pomimo ustanowienia rekordów cenowych na polskim rynku sztuki, rok 2013 pod względem wolumenu obrotów nie był tak atrakcyjny jak rok 2012.

W 2013 r. nie doszło jednak do ustanowienia rekordów w obszarze współczesnych malarzy polskich. Nadal najdrożej sprzedanym obrazem w trakcie aukcji pozostaje dzieło Andrzeja Wróblewskiego *Uwaga, nadchodzi!*, za które w 2004 r. zapłacono 490 tys. zł. Rok wcześniej obraz tego samego artysty *Matka z zabitym dzieckiem* wylicytowany został do 470 tys. zł. Taką samą cenę uzyskał w 2009 r. obraz Stefana Gierowskiego *Obraz XCIII* z 1960 r. Pomimo wysokiej ceny, jaką osiągnął w trakcie grudniowej aukcji obraz Tadeusza Kantora *Szary parasol*, równej 290 tys. zł, nadal najdroższym obrazem tego artysty pozostaje akryl *Zostałem porwany przez dziewczynę*, sprzedany za 335 tys. zł.

Zdaniem ekspertów, Polska jest aktualnie jednym z dynamiczniejszych rynków sztuki w Europie Środkowej. Warto też zauważyć, że polski rynek sztuki z roku na rok radzi sobie coraz lepiej, pozostaje on jednak niedoszacowany i scentralizowany (90% sprzedaży galeryjno-aukcyjnej odbywa się w Warszawie) i stanowi zaledwie 0,2% rynku światowego.

Analizy rynku polskiej sztuki nie można dokonywać w oderwaniu od światowego, dla którego rok 2013 okazał się równie udany. 5 lutego 2013 r. w londyńskim Sotheby's miała miejsce sprzedaż obrazu Pabla Picassa *Kobieta siedząca przy oknie* za 45 mln USD. Zaledwie dzień później doszło do transakcji w londyńskim Christie's, kiedy to uzyskano 42 mln USD za obraz zatytułowany *Jeanne Hébuterne* autorstwa Amadea Modiglianiego. Podobnie jak to miało miejsce na rynku polskim, do ustanowienia światowych rekordów na rynku dzieł sztuki doszło w listopadzie. Na aukcji w Christie's w Nowym Jorku tryptyk Francisca Bacona *Trzy studia do portretu Luciana Freuda* ustanowił rekord wszech czasów, uzyskując cenę 142,4 mln USD w trakcie ponad 6-minutowej licytacji¹¹. Dodajmy, że wartość wszystkich sprzedanych dzieł w trakcie tej licytacji wyniosła 691,6 mln USD. Także w Nowym Jorku, tym razem w Sotheby's, *Srebrny wypadek samochodowy* autorstwa Andy'ego Warhola został sprzedany za 105,5 mln USD. Wysokie ceny uzyskane za *Trzy studia do portretu Luciana Freuda* i *Srebrny wypadek samochodowy* doprowadziły do zmiany rankingu najdroższych obrazów świata – por. tabela 6¹². Oprócz rynku aukcyjnego istnieje

¹¹ Tak długa licytacja świadczy o zażartej walce, jaką stoczyli kolekcjonerzy w trakcie aukcji.

¹² Na podstawie strony internetowej: www.jpmorgan.com/pages/jpmorgan/is/thought/magazine/3Q2013/art (14.09.2014)

też rynek prywatny, na którym w ostatnich latach zapłacono 250 mln USD za *Graczy w karty* Paula Cezanne'a oraz 155 mln USD za *Le Rêve* Pabla Picassa. Jak wiadać, dla najwybitniejszych dzieł sztuki górna granica cen nie istnieje¹³.

Tabela 6. Ceny najdroższych dzieł na świecie sprzedanych w trakcie aukcji na koniec 2013 r.

Lp.	Artysta	Tytuł dzieła (Tytuł oryginału i data powstania)	Cena w tys. USD	Miejsce sprzedaży i data
1.	Francis Bacon	<i>Trzy studia do portretu Luciana Freuda</i> (Three Studies of Lucian Freud - 1969)	142 000	Christies's Nowy Jork (12.11.2013)
2.	Edward Munch	<i>Krzyk</i> (The Scream - 1895)	107 000	Sotheby's Nowy Jork (02.05.2012)
3.	Andy Warhol	<i>Srebrny wypadek samochodowy</i> (Silver Car Crash ¹⁴ - 1963)	105 445	Sotheby's Nowy Jork (13.11.2013)
4.	Pablo Picasso	<i>Nagie, zielone liście i popiersie</i> (Nude, Green Leaves and Bust - 1932)	95 000	Christies's Nowy Jork (04.05.2010)
5.	Pablo Picasso	<i>Chłopiec z fajką</i> (Garçon a la pipe - 1905)	93 000	Sotheby's Nowy Jork (05.05.2004)
6.	Alberto Giacometti	<i>Idący człowiek</i> (L'homme qui marche - 1960)	92 522	Sotheby's Londyn (03.02.2010)
7.	Pablo Picasso	<i>Dora Maar z kotem</i> (Dora Maar au chat - 1944)	85 000	Sotheby's Nowy Jork (03.05.2006)
8.	Gustaw Klimt	<i>Portret Adele Bloch-Bauer II</i> (Portrait of Adele Bloch-Bauer II - 1912)	78 500	Christies's Nowy Jork (08.11.2006)
9.	Mark Rothko	<i>Pomarańczowy, czerwony, żółty</i> (Orange, Red, Yellow - 1961)	77 500	Christies's Nowy Jork (08.05.2012)
10.	Francis Bacon	<i>Tryptyk</i> (Triptych - 1976)	77 000	Sotheby's Nowy Jork (14.05.2008)

Źródło: opracowanie własne.

¹³ Na podstawie strony internetowej: www.telegraph.co.uk/finance/personalfinance/investing/9565546/Investing-in-art-how-to-make-money-by-discovering-the-next-Monet.html (16.09.2014)

¹⁴ Znany też pt. *Double Disaster*.

Podsumowanie

W Polsce młoda sztuka wyraźnie zdominowała krajowy rynek sztuki, o ile w 2005 r. prace młodych twórców stanowiły ok. 0,5% sprzedaży, o tyle w 2012 r. obrót najtańszymi pracami obejmował niemal 50% wszystkich odnotowanych transakcji. Z kolei średnia cena płacona za dzieło w tym segmencie rynku sztuki wyniosła w 2012 r. ok. 1500 zł, chociaż wiele prac jest możliwych do kupienia już od 500 zł [Raport – Rynek sztuki, 2013].

Należy podkreślić fakt, iż rynek sztuki w Polsce różni się od światowego, bowiem na światowym inwestorzy uważają go za bezpieczniejszy od innych segmentów inwestycji. Poza tym w Polsce, w odróżnieniu od światowego, rynek dzieł sztuki pozostaje wciąż niedowartościowany.

Mimo że wielkość całego rynku (obróć aukcyjny i galeryjny) szacuje się na ok. 300 mln zł, to jednak wg raportu KPMG „Rynek dóbr luksusowych w Polsce” oraz struktury inwestycji na rynku inwestycji alternatywnych, zaczerpniętej z raportu Capgemini i Merrill Lynch „World Wealth Report” okazuje się, że potencjał polskiego rynku sztuki można oszacować na ok. 2 mld zł. Perspektywy te wydają się wysoce obiecujące dla krajowego rynku sztuki i rodzimych kolekcjonerów, a fakt ten stwarza nowe możliwości inwestycyjne zarówno dla inwestorów indywidualnych, jak i korzystających z usług segmentu *private banking*.

Literatura

- Bednarz E., *Najdrożsi polscy artyści w 2013 r.*, „Puls Biznesu”, 12.12.2013, s. 17.
- Bednarz E., *To był rok rekordów*, „Puls Biznesu”, 23.12.2013, s. 16.
- Borowski K. (2013), *Sztuka inwestowania w sztukę*, Difin, Warszawa, s. 23-31.
- Cumming D., Hass L., Schweizer D. (2013), *The role of alternative investments in strategic asset allocation*, w [red.] Baker K., Filbeck G.: *Alternative investments*, Wiley & Sons, Hoboken.
- Davis R. (2009), *Art dealer's field guide*, Capital Letters Publishing, Jacksonville, Florida.
- Gerlis M., *Is collecting art as profitable as it is painted*, „Financial Times”, 14.01.2014, s. 9.
http://wyborcza.pl/1,75248,15035897,_Rozbitek__Siemiradzkiego_sprzedany___To_wielka_strata.html#ixzz2rb1tlJq7 (dostęp: 25.07.2014).
- <http://artinfo.pl> (dostęp: 25.01.2014).
- <http://www.christies.com/> (dostęp: 20.07.2014).
- <http://www.sothebys.com/en.html> (dostęp: 14.09.2014).

- <https://www.jpmorgan.com/pages/jpmorgan/is/thought/magazine/3Q2013/art> (dostęp: 14.09.2014).
- <http://www.telegraph.co.uk/finance/personalfinance/investing/9565546/Investing-in-art-how-to-make-money-by-discovering-the-next-Monet.html> (dostęp: 16.09.2014).
- <http://explore.saatchiart.com/invest-in-art/> (dostęp: 09.10.2014).
- <http://manager.nf.pl/na-rynku-sztuki-padaly-rekordy-i-rosly-obroty,,44529,9> (dostęp: 17.09.2014).
- <http://gielda-inwestora.pl/inwestycje-w-sztuce/> (dostęp: 10.10.2014).
- <http://natemat.pl/16631,sztuka-jako-klasa-aktywow-czesc-ii-stopa-zwrotu-z-inwestycji-w-sztuce-na-swiecie> (dostęp: 12.10.2014).
- <http://www.artbiznes.pl/index.php/inwestycje-w-sztuce-raport-o-oplaczalnosci-i-bezpieczenstwie/> (dostęp: 10.10.2014).
- <http://www.desa.pl/pl/kalendarium.html> (dostęp: 14.10.2014).
- McAndrew C., Campbell R. (2010), *Art Risk*, w [red.] McAndrew C.: Fine art and high finance, Bloomberg press, New York.
- Nowak K., *Aukcyjny koniec roku*, „Gazeta Giełdy Parkiet”, 16.01.2014, s. 20.
- Nowak K., Pogoda nie tylko dla bogaczy, „Gazeta Giełdy Parkiet”, 11-12.10.2014, s. 20.
- Otto P., Tomaszewicz B., *Inwestorzy nie chcą przepłacać za obrazy mistrzów. Wybierają młodych*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 15.01.2014, s. A15.
- Raport - Rynek sztuki 2013, „Media & Work”, Agencja Komunikacji Medialnej, Warszawa 2014.
- Raport Deloitte: Rynek sztuki, sztuka rynku, 2013.
- Raport WealthSolutions: Rynek sztuki na świecie, 2013.
- Skate's „Art Market Research”, 2013.
- Żelazna I. (2014a), *Co zachwycało w polskiej sztuce w 2013 r.?*, „Private banking”, nr LXXVII, 01, s. 14-15.
- Żelazna I. (2014b), *Kierunek południe Europy*, „Private banking”, nr LXXXIV, 09, s. 14-15.

THE ART MARKET IN THE PERIOD OF 2012-2013 AS AN ALTERNATIVE TO OTHER FORMS OF INVESTMENTS

Summary: The financial crisis started in 2007 and investors seeking investment opportunities in less risky assets on the global markets, have contributed to the rapid development of the art market. The art market is currently the most important market of so called alternative investments, after the following markets: currency, stocks, bonds and commodities, leaving behind investible wines and whiskey market. The article presents visible trends of the global and Polish art market in the period of: 2012–2013, when new price records in the auction were established. The article also reveals the most expensive works of art both in the world and in Poland in the analyzed period.

Keywords: art market, art banking, alternative investments, price records on the art market.